

El joc del 'rescat' a Catalunya. Un projecte educatiu a l'Escola del Mar de Pere Vergés

Jordi Brasó i Rius*

Xavier Torredadella i Flix**

Resum

A Catalunya durant el primer terç del segle xx, el moviment de l'Escola Nova va prendre l'opció d'utilitzar el joc com a eina pedagògica. Entre l'ampli ventall de jocs populars de la mainada, el complex joc del rescat, riscat o marro, tenia d'antuvi una llarga herència tradicional. La necessitat de protegir-lo davant la possible desaparició dels jocs autòctons, a causa de la popularitat entre el jovent dels esports d'origen anglosaxó, era evident. Des de l'àmbit escolar, el joc del rescat, considerat com a genuïnament català, va esdevenir un poderós recurs per a coadjuvar en l'educació i fer front a les importacions lúdiques estrangeres. Aquesta pràctica a l'Escola del Mar de Pere Vergés, a més, va arribar a un alt grau d'institucionalització pedagògica, i esportiva, a partir d'un projecte compartit i facilitador de la cessió de l'autonomia en l'alumnat.

Paraules clau

educació física, Escola del Mar, Escola Nova, joc del marro, joc del rescat, joc del riscat, esports, jocs corporals, jocs tradicionals i populars, Pere Vergés

Recepció de l'original: 19 de maig de 2014

Acceptació de l'article: 16 de juny de 2014

Introducció

El joc és un element connatural a la cultura humana. Huizinga (1972) en parla a l'*Homo ludens*, i el destaca com l'ethos de la cultura i del procés de socialització. Aquesta obra va servir a Caillois (1986) per desenvolupar una teoria més sistemàtica de la influència dels jocs en la cultura. Aquest autor aporta una valoració més epistemològica i conceptual i proposa una divisió de les pràctiques lúdiques en quatre categories: competència (*agon*), atzar (*alea*), simulacre (*mimicry*) i vertigen (*ilinx*). L'autor comenta que cada joc reforça i aguditza una determinada capacitat física o intel·lectual:

Los juegos de competencia desembocan en los deportes; los juegos de imitación y de ilusión prefiguran los actos de espectáculo, los juegos de azar y de combinación han dado origen a numerosos desarrollos de las matemáticas (Caillois, 1986, p. 17)

L'autor, referint-se als jocs relacionats amb la competència, comenta que es basen en la igualtat d'oportunitats i que busquen demostrar una superioritat en relació amb la

(*) Professor d'Educació Física a l'Institut del Centre d'Alt Rendiment (Sant Cugat del Vallès). Diploma d'Estudis Avançats (UAB). Llicenciat en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (INEFC-UB). Exalumne de la Institució Pere Vergés (Badalona). Adreça electrònica: jbraso@xtec.cat

(**) Professor d'Educació Física a l'Institut del Centre d'Alt Rendiment (Sant Cugat del Vallès) i professor associat a la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Autor d'una extensa bibliografia sobre història de l'educació física i de l'esport. Entre els últims llibres destaca *Gimnástica y educación física en la Sociedad española de la primera mitad del siglo XIX* (Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2013). Adreça electrònica: Francisc Xavier.torredadella@uab.cat

persona o grup amb qui es competeix. Dins d'aquest grup, els jocs reglamentats es basarien en la disciplina i la perseverança, i tindrien, el que anomena un alt component de *ludus* (Caillois, 1986). I en relació amb aquests jocs d'enfrontament, Lafora (1926) també destaca, tenint en compte les idees de Lasker, que:

Cada hombre siente instintivamente la necesidad de un juego de lucha, ya sea deportivo, ya de tablero o de cartas, en el cual poder probar sus fuerzas o intentar vencer; es a la manera de una compensación a la vida moderna, en la cual estamos como engendrados en una maquinaria a la que tenemos que adaptar o someter ordenadamente nuestras energías. Estos juegos son, pues, los símbolos remanentes de las tendencias combativas del hombre primitivo, de sus instintos de lucha con los animales, y con sus semejantes, de una necesidad biológica de pervivir, de vencer en la lucha por las existencias, que ha dado la supremacía al hombre sobre el resto de los seres vivientes, y en su progreso creciente ha conducido a la vida social moderna, donde los instintos son reprimidos por el ambiente (leyes, costumbres, religión) y aparecen velados en diversas manifestaciones de la vida humana (deportes, juegos, comercio). (Lafora, 1926, p. 1)

Aquest fet fa que el joc, com a necessitat biològica, cultural, d'evasió de la realitat, i a la vegada com a element motivant, es tingui en compte en els models pedagògics renovadors de finals del s. XIX i inicis del s. XX a Catalunya, i que serviren per combatre l'alt grau d'analfabetisme de la població (Monés, 2011). A més, els jocs corporals esdevenen, per als alumnes, atractius i a la vegada permeten millorar la condició física, el caràcter o la voluntat (Elias, 1917). Com a conseqüència, el joc esdevé el principal facilitador de l'aprenentatge, gràcies a la motivació que genera. Així, s'aconsegueix que el treball respongui a una necessitat interna, i llavors, el treball es converteix en un joc¹ (Masó, 2002). En paraules de Masó, aquest aprenentatge mitjançant el joc permet que l'aprenent s'esforci al màxim: «No cal tenir l'esperit afinat per descobrir que el màxim interès de l'infant es concentra en el joc; que en el joc el noi hi desplega la màxima activitat i hi aplica, si cal, els màxims esforços» (2002, p. 28). Les finalitats d'aquesta inclusió lúdica en l'educació són diverses. Destaquen les propostes basades en la competició esportiva i que pretenen educar en la disciplina i els valors, el màxim exponent del qual va ser Thomas Arnold i tot el conjunt d'escoles angleses (Casanovas i Soler, 2004; Elias, 1916); però també aquesta introducció dels jocs en l'educació va utilitzar-se amb d'altres finalitats, com les relacionades amb l'aprenentatge de diferents matèries o fins i tot com a recurs per als alumnes amb baix nivell cognitiu o de concentració, com l'usava Decroly (Lafora, 1926).

D'altra banda, si es pretenen analitzar les característiques dels jocs, es comprova que, dels corporals², els col·lectius impliquen moltes més exigències cognitives i socio-afectives, i sovint motrius, que els de caràcter individual. A més, Roberts, Arth i Bush (1959), parlen de cinc trets del joc esportiu col·lectiu: el de joc organitzat, el de model de competició, el d'equips confrontats, el de criteris per proclamar el guanyador i el relacionat amb un sistema de regles acordat. I, referint-se a aquests jocs, els autors anteriors estableixen tres variables: l'acció física, la creació d'habilitats i estratègies, i l'atzar.

(1) El pedagog català Pere Vergés, al qual posteriorment ens referirem, també parla d'aquesta qüestió i es refereix tant als alumnes com als propis professors. Per al pedagog, la tasca de mestre hauria de motivar tant que esdevingués per a aquest, també un joc.

(2) S'inclou també l'esport, que és un joc institucionalitzat.

Pel que fa als jocs d'estratègia, a Occident, els escacs van ser els més significatius i, relacionant aquesta pràctica lúdica amb la motricitat, hi apareix un joc amb un alt grau d'estratègia i unes característiques afins a les del joc de taula citat³. Aquest és el joc del marro que va arrelar molt en el jovent català, fins al punt d'atorgar-li un nom específic, anomenant-lo *rescat*⁴, i considerant-lo, fins i tot, un esport purament català (Elias, 1917).

Abans d'arribar a la institucionalització de l'esport contemporani, a França i a Anglaterra el joc va arribar a presentar avançats caràcters de socialització. Les trobades entre equips per disputar la competició reglada, la reunió d'espectadors i l'intercanvi d'apostes fan d'aquest joc un incipient antecedent dels esports col·lectius de cooperació-oposició. El fet que el marro tingués un espai de joc delimitat per zones d'acció: zona de protecció de cada un dels bàndols –casa–, zona de dol –camp de batalla–, zona de reclusió –presó–, li atorga, a més, una singularitat molt més diferencial que qualsevol dels altres jocs de l'època.

El propòsit del següent article és analitzar l'ús d'aquest joc a Catalunya, en els infants i a l'escola, des d'inicis del segle xx i fins al final de la Guerra Civil, però especialment es tractarà l'ús del joc del *rescat* en el model pedagògic de Pere Vergés, en el qual, aquesta pràctica esdevé una pedra fonamental de la seva proposta educativa.

Les fons documentals, a més de la bibliografia específica actual i de l'època que s'han consultat, han estat les bases de dades de revistes de la Biblioteca de Catalunya, de la Biblioteca Nacional Española, del Patrimonio Bibliográfico Español i també les d'àmbit local catalanes. Així mateix, la bibliografia específica relacionada amb Pere Vergés, de la mateixa manera que els llibres especialitzats sobre pedagogia de l'època, han estat imprescindibles per detallar l'estat del joc a Catalunya.

El joc del 'rescat' a Catalunya a principis del segle xx

Com passa amb molts dels jocs populars, el del *rescat* es transmet entre la població gràcies a la tradició popular catalana i a la pràctica del jovent. Per tant, la reglamentació del joc va variant de generació en generació i en les diferents zones del territori. Masferrer (1917), en un escrit narrant l'oblit dels jocs, ja feia notar aquesta manca d'una normativa estipulada, i detallava que estaven «nuestros deportes sin reglamentación alguna y solo atemperados a las leyes transmitidas de la palabra de generación en generación» (p. 6).

També es troba alguna referència de la influència del joc en el jovent català que vivia en les zones properes a la frontera francesa. Molts dels joves d'aquestes localitats anaven a estudiar a les escoles de França i, allà, la pràctica era coneguda amb el nom de *jeu debarres* (Seguin, 1927). En aquest país, per cert, el joc tenia també una llarga tradició (Allemagne, ca. 1903; Becq, 1869; Mehl, 1990).

-
- (3) No és intranscendent recordar que a Espanya, al segle xvi, alguns dels jocs de taula i estratègia, com el de les dames o el tres en ratlla, eren coneguts amb el nom de marro.
- (4) Anomenat de diverses maneres a Catalunya segons l'època i la zona. D'aquesta manera es troba anomenat el joc com a: *rescat* (s), *riscat* (s), *marrotiutitu*, *marro*, *plantats* o *captius* (Blai, 1919; Esteve, Belvitges i Juglá y Font, 1803; Labernia, 1865; Maspons, 1874; Moll, 1951; Pelegrín, 1998; Societat de Catalans, 1839). En aquest article emprarem les paraules *rescat*, *riscat* i *marro* indistintament.

Però una època determinant per a la promoció del *rescat* a Catalunya és la d'inicis del segle xx, en la qual apareix un moviment que potencia el joc i que pretén generalitzar-lo en la població, tant pels seus beneficis, com per fer front a la introducció i expansió de l'esport estranger, principalment anglès, que cada vegada és més present a les terres catalanes. L'Associació Catalana de Gimnàstica (ACG) és una de les principals promotores de la pràctica. Concretament, l'ACG, que inclou informació del joc en la revista *Los Deportes*, promou festes i trobades en les quals hi apareix el joc i, a més, dins d'aquesta es crea una secció enfocada a practicar el *rescat*, anomenada «Colla Riscat» (Un Riscatista, 1900). També potencia el joc la Federació Gimnàstica Espanyola que promou el joc en els nens i joves (Federación Gimnástica Española, 1902)⁵. A més, apareixen personatges que plasmen les seves idees relacionades en convertir el joc en un esport, habilitar espais per aquest ús i promoure la seva catalanitat, els seus beneficis per treballar la condició física, la potenciació de la coeducació mitjançant la pràctica del joc o els beneficis del joc per a l'educació física (Blai, 1919; Georgina 1919; Regàs, 1929; Un Riscatista, 1900).

No obstant això, en aquella època el *rescat* tenia molt difícil la seva supervivència, ja que a la capital catalana un nou esport molt més espectacular anomenat *foot-ball* prenia un gran interès entre els aficionats a l'educació física (Torredadella, 2012). Podem convenir que, a causa del fort atractiu amb què va irrompre el futbol i altres esports de moda, es va reduir l'afició al joc del *rescat*, que en poc temps va quedar arraconat a una situació d'indiferència social.

Davant la davallada de molts dels jocs nacionals, amb el moviment renovador i l'Escola Nova s'analitzen els múltiples beneficis de la pràctica lúdica i es potencia de manera significativa el joc en general i, per tant, també el *rescat*. Dins d'aquest moviment, apareix el pedagog Pere Vergés, que fa, del *rescat*, l'esport del seu model pedagògic i esdevé un element més de tot l'entramat d'accions de la vida social del seu centre, amb l'objectiu d'assolir una formació integral de l'alumne. Per tant, cal analitzar l'ús del joc en aquest període a l'escola i, específicament en el model de Vergés, en els inicis del s. xx, el qual és l'únic dels pedagogs catalans que el tracta, en el període analitzat, amb aquesta especificitat, com posteriorment es comprovarà.

El joc del 'rescat' a la infància i a l'escola

A finals del s. XIX el grau d'analfabetisme és molt elevat i comença a haver-hi la consciència, principalment per una minoria de mestres, de pal·liar els dèficits escolars en tots els nivells del sistema educatiu (Monés, 2011). Aquest fet, juntament amb el sentir social per promoure i valorar la cultura, fa que s'iniciïn un conjunt de canvis a inicis del s. xx que, en l'àmbit escolar, es fan palesos, entre d'altres aspectes, amb la construcció d'escoles, que duren a terme uns models pedagògics innovadors, específics de cada centre. Aquests models potenciaran, entre d'altres, la pràctica de l'educació física i els jocs. Entre els jocs s'inclourà el del *rescat*, una de les poques pràctiques conegudes des de fa anys, col·lectiva, i que, a més, no requereix material. Per tant, abans d'aquest període, la pràctica del joc citat era ja molt estesa entre el jovent (Un Suplente, 1904), però

(5) Creada a iniciativa de Narcís Masferrer el 1898.

només es duia a terme en les festivitats, en els esbarjos dels patis de les escoles de primer ensenyament i en sortir de les hores de classe de l'institut o de la universitat (Un Riscatista, 1900).

Es troben referències del joc en l'àmbit educatiu en el model del professor d'educació física, de l'Institut de Segona Ensenyança de Barcelona, David Ferrer (1900b), que, coincidint amb la constitució de la «Colla Riscat» (Un Riscatista, 1900), inicia una intensa i àmplia campanya a favor dels jocs corporals i els camps de joc públics⁶. Ferrer, a més d'incloure el joc en la *Cartilla gimnastica higiénica* (1901) i haver-lo divulgat també a *Los Deportes* (Cartilla gimnasia higiénica, 1900a), l'introdueix en el programa d'exercicis corporals de l'institut al qual és professor.

Una altra referència sobre la pràctica del *rescat* a les escoles es relaciona amb l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia. Aquest pedagog, que promou uns valors higienistes i naturistes, defensa un model d'educació física basat en els jocs lliures i s'expressa en contra de tot sistema d'educació basat en la gimnàstica, que no ofereix cap estímul de desenvolupament cognitiu (Ferrer, 1978). La popularitat del joc en el jovent i en l'Escola Moderna, per tant, era molt significatiu⁷. Fins i tot en l'obra *Las Aventuras de Nono*, destinat a la lectura i reflexió per als alumnes de l'Escola Moderna, un dels jocs preferits del protagonista i els seus amics era el marro:

[...] los niños se esparcieron por el jardín discutiendo los juegos con que pensaban divertirse: muchas niñas, la mayoría, querían jugar a la mamá o a la maestra de escuela, vagas reminiscencias de sus juegos antes de llegar a Autonomía; los niños, al marro⁸, al paso o al peón. (Grave, 1905, p. 57)

Un altre exemple es troba a l'Institut-Escola de la Generalitat, on el *rescat* era un dels jocs d'equip incorporats a l'educació física que dirigia el professor F. Trigo. Així mateix, el doctor Josep Estalella, director de l'Institut-Escola, va incorporar els jocs d'equip «como a manera de practicar la solidaritat i modelar el caràcter» (Domènech, 2009, p. 243-244). Estalella seguia el model pedagògic de la Institución Libre de Enseñanza, molt influent a Catalunya, i que s'havia empeltat en el model de les *public schools* angleses, seguint la línia de Thomas Arnold.

D'aquesta manera, a les terres catalanes, la incorporació del joc com a mitjà en l'educació física de manera significativa va ser promoguda pel moviment de l'Escola Nova i els models pedagògics basats en el joc com a element clau per a desenvolupar, a més de la motricitat, la part social, emotiva i intel·lectual de la persona. A més, i específicament per al joc que s'està tractant, es va valorar la seva pràctica com a joc tradicional i popular, que perdia protagonisme davant l'emergent afició de les pràctiques esportives (Bantulà, 2006). Dins d'aquest moviment, Josep Elias Juncosa, va ser un dels principals potenciadors de l'educació física i l'esport a l'educació (Santacana, 2004) i, per tant, va

(6) Aquesta idea també la promociona posteriorment l'Ajuntament de Barcelona, que reflexiona sobre la ubicació dels camps de joc per a la pràctica lúdica i lliure i conclou que s'han de distribuir «d'una tal manera, que tot noi de Barcelona, de qualsevol barriada que sigui, tingui una relativa avinentesa de poder trobar un jardí o camp de joc» (1920, p. 60).

(7) Aquesta popularitat del joc entre el jovent es troba també a Espanya (Blanco, 1906).

(8) Es comprova també aquesta masculinitat del joc en Blanco (1906), tot i que amb els models renovadors catalans, i en el cas concret de Pere Vergés el joc esdevé una pràctica mixta ja que es promou l'educació coeducativa.

influenciar molt al moviment esportiu de l'Escola Nova a Catalunya. El següent paràgraf mostra la voluntat de la pràctica del joc, però també la clara influència del futbol:

El joc organitzat té un valor moral extraordinari i no se'n pot prescindir en cap escola, encara que aspiri a un primer lloc, pel de l'exercici de l'abandó voluntari de la pròpia personalitat, en profit d'un ideal col·lectiu, per mitjà d'una rigorosa disciplina que n'és el seu factor més útil.

Hi ha esports purament nostres, com el riscat, que poden ser un bell punt de partida per iniciar la mainada en aquests jocs col·lectius, però per sobre de tots hi ha el *foot-ball* (Elias, 1917, p. 311).

Per tant, aquests models pedagògics renovadors inclouen el joc, i també a vegades el *rescat*, com a l'Escola del Bosc (Ajuntament de Barcelona, 1921), en l'àmbit escolar per tal «d'harmonitzar l'educació física amb la intel·lectual i moral del jovent» (Elias, 1908, p. 451). D'aquesta manera, el desenvolupament muscular es relaciona a la vegada amb el mental, la percepció visual, el valor i el caràcter.

De tota manera, en aquests beneficis també s'hi fixa l'escola religiosa, en general, més tradicional. Uns exemples clars els detalla Elias (1908), que cita centres que usen el *rescat* en els seus models pedagògics. Així, se citen com a practicants del joc els Germans de la Doctrina Cristiana, el Patronat de la Sagrada Família, el Centre de Sant Pere Claver i l'internat de les Escoles Pies de Sarrià. Per tant, és destacable el fet que el joc com a element educador també s'inclouïa en els models de les escoles cristianes. Un altre centre religiós que també practica el joc són els escolapis de Balaguer, cap a 1916, on el pare Joan Roig es va encarregar personalment de l'educació física incorporant un model de l'interessant joc del *rescat* (Gior, 1916).

Però, tot i que semblava que el *rescat* podia incorporar-se com a pràctica significativa en la societat d'inicis del s. XX, va caure en desús quasi definitivament, també a les escoles, a causa de la incorporació i gran acollida dels esports anglesos, ja comentada. Així, analitzant la situació, el 1919 des de les pàgines de *La Veu de Catalunya*, José Elias Juncosa –El Corredisses– va fer una proposta per recuperar el joc com a esport genuïnament català:

Mentrestant, el que hauria de ser el nostre joc nacional, escaient als dos sexes, roman limitat als esbargiments d'escoles modestes. Parlem del joc de riscats, que no necessita sinó una intel·ligent codificació per a esdevenir un joc tan apassionat i tan interessat com el de *foot-ball*. I no cal dir que el joc de riscats (que recomanem a la sol·licitud de nostre il·lustre Corredisses) no necessita, com el *foot-ball*, musculatures excepcionals ni prades blanques per a anar-hi de corcoll. Aquests jocs de moda, d'origen estranger, francès o anglès, però codificats pels anglesos, eren també d'origen popular, i només per la seva perfecta reglamentació han triomfat. ¡L'amic Corredisses té la paraula! (Georgina, 1919, p. 366)

Aquest escrit és acompanyat per opinions d'altres personatges, com la d'Antonio Rovira (1926), que feia una crida a recuperar el *rescat*, del qual deia que era un joc molt conegut i practicat als patis de les escoles. Al·ludia a la possibilitat de substituir puerilment al futbol, a més de constituir un club de *Rescat* i una Federació Catalana de Clubs de *Rescat*, que s'encarregués de fomentar la construcció de camps de joc, la impressió de reglaments, etc.

I a més d'aquesta promoció, en aquests anys alguns dels manuals d'educació física publicats a Catalunya continuaven incorporant el joc del marro o *rescat* entre les seves pàgines (Casals, 1930; Fagella, 1935; Hernández i Caballero, 1928). Tots els manuals i opinions potenciadores del joc van anar acompanyats pel moviment de renovació

pedagògica a Catalunya, que va incidir en la recuperació i adequació dels jocs populars en l'àmbit de l'educació física (Payà, 2006; Saladrigas, 1973).

En aquest context, i també davant la preocupació per l'excessiva influència dels jocs d'origen estranger, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va impulsar la recuperació de jocs autòctons (Ajuntament de Barcelona, 1920). Eladi Homs al Col·legi Vallparadís de Terrassa, Antoni Sabater al Liceu Escolar de Lleida o Pere Vergés a l'Escola del Mar de Barcelona van ser tres figures significatives en aquest moviment. A més, la Delegació de Cultura de l'Ajuntament, el 1931, també va promoure aquesta recuperació autòctona dels jocs, veient la gran influència de les pràctiques físiques importades (Ayuntamiento de Barcelona, 1931). Tot semblava indicar que aquests moviments, juntament amb la pràctica del *rescat* a les escoles normals de mestres, farien que el joc tingués el futur assegurat (Aymami, 1932).

En canvi, no succeí així i l'únic moviment real, estructurat i seriós per posar el *rescat* a la mateixa alçada dels altres esports, pel que fa a la seva reglamentació, pràctica i institucionalització va ser la proposta de Vergés, que el va incloure com un element més dins la vida social del seu projecte pedagògic. Abans, però, es fa necessari analitzar el model del pedagog català.

Les influències angleses i goethianes en l'ideal de Pere Vergés

Pere Vergés, partint dels pensadors i pedagogs de principis de segle més influents a Catalunya, com Froebel, Montessori o Decroly (Monés, 2011; Lafora, 1926), buscarà formar en la «vida recreativa del pensar y el hacer» (Vergés, 1957, p. 13) i inclou en el seu ideal, entre d'altres aspectes, a més de la gimnàstica sueca, el joc organitzat. Però també es fixa i comparteix moltes de les idees, relacionades amb l'esport i l'educació, de les que proposa Josep Elías Juncosa, un dels màxims potenciadors del model lúdic de l'escola anglesa d'Arnold.

D'aquesta manera es fa palesa la influència de les *public schools* i la figura del *gentleman*, en el pedagog català. Aquesta afirmació ve reforçada amb l'amistat que Vergés tenia amb els promotors a Catalunya d'aquest ideal anglès, com anomena Cercós (2010), i que foren Elías, Crexells, Ors, i també el seu íntim amic, Nemesi Ponsati (Robert, 2004), entre d'altres. Aquest model ideal d'home pretenia adquirir l'habilitat dels individus per a donar una bona impressió amb bones maneres d'actuar, amb el bon vestir, en l'ús adequat de la veu a l'hora de parlar, en els gestos o en la posició corporal (Cercós, 2010), i també la té molt en compte i la inculca Pere Vergés a l'Escola del Mar i a les colònies a Vilamar⁹, de les quals n'és el director¹⁰. En l'anàlisi de les diferents escoles angleses es comprova aquesta considerable similitud amb els models del pedagog català (Comas, 1935; Demolins, 1899).

-
- (9) Aquestes colònies, situades a Calafell, són organitzades per Pere Vergés, amb el suport de Ventura i Gassol. Tenen influències de la Institución Libre de Enseñanza i similituds amb les antigues polis gregues, pel que fa a la vida social o al sistema de càrrecs i responsabilitats (Ainaud, Bohigas, González-Agàpito i al., 1996).
- (10) Cal remarcar que per a esdevenir director d'una colònia escolar calia tenir coneixements d'educació física, tal i com es comprova en l'art. 17 del *Reglamento para el Régimen de Las Colonias Escolares* (1916). Aquest fet demostra la importància educativa que tenien aquests continguts.

Però a més, aquesta influència del model anglès, iniciat al Renaixement i basat en ideals més antics, fa que es tinguin en compte els models hel·lènics, romans, cristians i cavallerescs (Cercós, 2010). Es comprova la incidència que en el model renovador català de Vergés tingueren els antics referents en l'àmbit social, educatiu, i tinguts en compte en el model anglès, com Aristòtil, que opina que l'educació es basa en la recerca del perfeccionament intern del subjecte mitjançant la virtut; Castiglione, amb la seva novel·la *Il libro del Cortegiano* (1528) i la multitud de virtuts de l'home que es proposen; John Locke, el qual postulava que l'objectiu de l'educació era aconseguir homes que permetessin augmentar la felicitat del col·lectiu, o Lord Chesterfield, amb la seva obra dedicada al seu fill, *Letters* (1774), i que potencia els bons valors per poder assolir l'èxit social. Tots aquests pensaments, entre molts d'altres, queden representats en el model anglès i en la figura del director de l'escola de Rugby, Thomas Arnold, que a més aporta una nova visió al concepte de *gentleman*, la qual no es limita únicament a l'aristocràcia, sinó que l'amplia a qualsevol persona que tingui una bona conducta i respecte pels altres, fets que es relacionen amb el cristianisme i l'esport (Cercós, 2010). Aquest model va quedar reforçat per tot el conjunt de novel·les que van aparèixer a partir de mitjans del s. XIX i que narraven històries a les escoles. La de més èxit fou la de Thomas Hughes, titulada *Tom Brown's Schooldays*¹¹ (1857), que va promoure tot aquest conjunt de valors anglesos i, a més, renovats ja que s'ampliaven a totes les classes socials. Això fou influència, segons Cercós (2007), de Charles Kingsley que promogué el *Muscular Christianity*, i que opinava que l'esport implicava uns valors molt superiors a qualsevol llibre que poguessin llegir. Amb aquesta novel·la, i en paraules de Cercós, es comproven «els valors formatius que Arnold concedia a l'esport, i també els valors socials del noble gentleman, la veritat i el manteniment del coratge davant de l'adversitat» (p. 285).

Però a més, una de les persones més influents en Vergés fou Johann-Wolfgang Goethe (1749-1832)¹². Vilanou (1997) detalla, justifica i exemplifica aquesta incidència del pensador alemany en Vergés, influenciat inicialment pels promotors goethians catalans¹³. D'aquesta manera, l'agrupació dels alumnes per colors, la iniciació teatral, el paper secundari de les matemàtiques o la passió per la biologia són elements que tenen una relació goethiana i que majoritàriament s'assolien gràcies a la vida social que es feia a l'Escola. Així mateix, hi apareixen molts d'altres aspectes que poden relacionar-se amb ambdós personatges, com per exemple:

L'existència d'una vida interior que permet que cada alumne segueixi una direcció justa, el desenvolupament d'una individualitat lliure que ha de configurar-se com una personalitat plena, el rebuig sistemàtic de qualsevol moral imposada des de l'exterior, la importància de la vivència personal, les relacions entre la vida i la literatura... (Vilanou, 1997, p. 20)

A més, el pensament goethià, i la filosofia de Vergés, impliquen la necessitat de l'educand per rebre tasques de nivell superior en el qual es troba (Goethe, 1932; Vila-

(11) En aquesta obra ja s'hi troben referències del joc del *rescat*.

(12) La influència catalana de Goethe fou molt significativa. En l'àmbit educatiu cal destacar també l'obra que la Generalitat publica per commemorar el centenari de la seva mort i que dedica a les escoles de Catalunya (Goethe, 1932).

(13) Un d'aquests divulgadors de les idees de Goethe va ser Eugeni d'Ors, del qual Vergés en fou el seu deixeble. També Maragall, que influència a Vergés, es fixà amb el pensador alemany tot i que se'n distancià una mica pel seu caràcter racionalista. De tota manera, el romanticisme també era un element clau i present en les idees goethianes.

nou, 1997). Per tant, es proposa una pedagogia de l'esforç i del treball constant. Com a conseqüència, es minimitza, la pedagogia contemplativa, és a dir, es parteix de la idea que «la lluita és l'essència humana» (Vilanou, 1997, p. 10). Aquest fet, es fa també evident, i es relaciona amb diverses teories de l'aprenentatge motriu derivades de Vigotski (2009). Aquests aspectes relacionats amb l'esforç i la superació ho du a la pràctica Vergés i ho realitza, utilitzant majoritàriament el joc, tant en l'àmbit intel·lectual, com en el motriu i, per suposat, a l'àmbit dels valors. Per tant, i de la mateixa manera que pregona la teoria de Spencer, hi ha la voluntat d'assolir una educació integral (Trabal, 1922).

La vida social, el joc i el 'rescat' com a elements clau en el model de Vergés

El *rescat*, exercitat per la joventut catalana a inicis del s. xx, es jugava a l'escola en les hores d'esbarjo¹⁴, però és només Vergés que l'usa com a element rellevant i únic dins l'entramat de l'Escola del Mar, igual que en les estades de Banys de Mar, dutes a terme a l'Escola, i a les colònies de Vilamar. D'aquesta manera, tot i que es trobin referències de la pràctica del joc en molts dels models renovadors catalans i en la majoria d'indrets en els quals es duïen a terme colònies i semicolònies escolars, no hi havia tot el model que proposa Vergés. És pertinent destacar l'ús del joc a la colònia de Berga que, com totes, tenia una «gran extensió de terreny destinada a camps d'experimentació on faran pràctiques agrícoles, camps de joc on s'exercitaran en la gimnàstica, el joc i l'esport» (Ajuntament de Barcelona, 1932, p. 40), i a l'internat Can Puig, de la Rabassada de Barcelona, en què l'activitat organitzada del *rescat* i altres jocs populars és usada per tal de «combatre el joc barroer»¹⁵ (Ajuntament de Barcelona, 1932, p. 216).

A l'Escola del Mar, el joc i l'esport es practiquen de manera lliure i organitzada, perquè constitueixi una modalitat de la vida social (Corbera, 2010; Payà, 2007; Sala, 1935 i 1936; Vilanou, 1998). Així, aquestes activitats d'enfrontament, que són en realitat una «forma cultural al marge del mecanisme social» (Caillois, 1986, p. 105), esdevenen a dins de les colònies de Vilamar i a l'Escola del Mar «formas institucionalizadas integradas a la vida social» (Caillois, 1986, p. 105) i, per tant, una imitació de la societat. D'aquesta manera, la inclusió de les formes lúdiques mostra que la pedagogia de Vergés és activa, que utilitza «l'educació física i l'esport com a element formatiu» (Vilanou, 1997, p. 18) i que es posa «la individualitat al servei de la col·lectivitat»¹⁶ (González-Agàpito, 1998, p. 38), elements coherents i que s'adeqüen a les teories de Ferrière, al *Bureau International des Écoles Nouvelles* constituït el 1899 (Ferrière, 1928).

Com a conseqüència, el joc del *rescat* en el model de Vergés es practica de manera regular i organitzada, amb entrenaments, equips, campionats, àrbitres i un consell format pels propis nens de l'Escola (Noticiari, 1934; Borja, 1982; Sala, 1935 i 1936) [Imatge 1]. Es comprova que totes aquestes característiques anteriors impliquen una interrelació constant entre alumnes i professors i a la vegada un sentit democràtic mitjançant

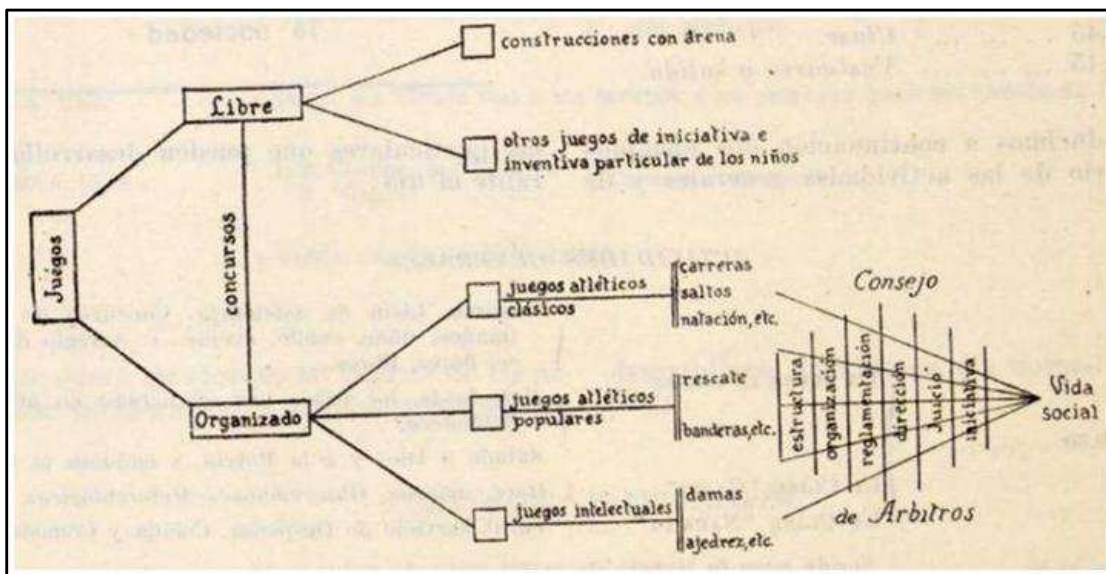
(14) Sembla a més, que el joc era segurament més practicat a l'hivern que a l'estiu ja que a «l'hivern els veiem escollir els jocs de córrer i de més moviment» (Ajuntament de Barcelona, 1920, p. 57).

(15) La pràctica es du a terme els dimarts, dijous i dissabtes d'11h a 12h.

(16) Aquesta idea també la tracten a l'Escola del Bosc, amb l'objectiu, igual que en el model de Vergés, en «fer una renúncia de la personalitat en benefici d'una obra col·lectiva» (Ajuntament de Barcelona, 1921, p. 35).

la posada en comú d'opinions, de maneres de fer i també de votacions. Com a conseqüència, aquest joc, de la mateixa manera que passa amb els escacs, les dames, els jocs atlètics o el joc de les banderes o de relleus, és un element més de la vida social i «el joc perd aquell aire de joc en si per esdevenir una de tantes peces d'aquest rellotge que és la nostra escola» (Vergés, 1933, p. 1389). Així, totes les activitats que es realitzaven a l'Escola del Mar i a les colònies de Vilamar, tenien la seva utilitat i es relacionaven amb tot un entramat de conceptes i maneres de fer que configuraven tot un model social pioner i de qualitat basat en el respecte i la democràcia. Aquest fet no implicava la prohibició del joc lliure, ja aquest també tenia «tota la importància que en els seus múltiples aspectes se li vulgui donar» (Ajuntament de Barcelona, 1938, p. 34), però l'organització de la pràctica lúdica implicava una regulació i una «estructuració del joc primitiu de l'infant, propici a degenerar en joc violent o a caure en la carrincloneria i en l'avorriment més absoluts» (Ajuntament de Barcelona, 1938, p. 34). Per tant, el joc organitzat permetia tractar el fet educatiu mitjançant la necessitat i motivació innata de les pràctiques lúdiques. D'aquesta manera, Vergés utilitza l'esport amb uns pensaments similars a Ponsati que, com a bon noucentista, «estava convençut que l'esport i els seus valors educatius (ordre, voluntat, sacrifici i tot el que representa el fair-play) eren un mitjà extraordinari per formar la joventut i per establir les bases d'una societat més justa i lliure» (Robert, 2004, p. 240).

Imatge 1. Estructuració dels jocs a l'Escola del Mar.

Font: La antigua Escuela del Mar (1953)

Tota aquesta estructura, donà a l'Escola del Mar un prestigi palesat en les visites de mestres i estudiants provinents de diverses zones de Catalunya, Espanya i l'estranger¹⁷. L'escrit, plasmat al *Libro de Evocaciones*, d'una exalumna¹⁸ i posterior professora de l'Escola, mostra aquest prestigi molt ben guanyat de l'Escola:

(17) A Barcelona, els estudiants de les escoles de mestres feien sortides organitzades, entre les quals es destaquen les que es feien a l'Escola del Mar.

(18) Firma amb les inicials A. S.

La profesora que me acompanyava dijo: –«Señor, esta chica vendrá este verano a la Semi-Colonia. Tiene el Bachillerato, es profesora y discípula de la Escuela del Mar». Aquel señor que había escuchado sin decir nada ni hacer movimiento alguno, alargándome la mano dijo: –«Señorita, el último, es para mí el mejor título». (Vergés, 1947, p. 97)

La particularitat de l'Escola del Mar, i de les colònies a Calafell, va raure, a més de formar bons ciutadans mitjançant tota la vida social de l'escola, en potenciar les capacitats pròpies de cada alumne, ensenyar-los a pensar, i en cap cas fer ni joves intel·ligents, ni campions. Concretament, Vergés va voler crear a dins l'Escola un ambient per tal que l'alumne entrés en l'estructura de la societat sense despersonalitzar-se, sent responsable i cooperant. González-Agàpito (1998) clarifica aquest concepte i constata que Vergés tenia la idea de promoure els fonaments d'una ciutat ideal en la qual cada noi esdevingués un ciutadà, amb l'exercici d'uns deures, uns drets significatius i una responsabilitat en relació amb el fi superior que seria la col·lectivitat. Així, l'individu passaria harmònicament del grup familiar a la classe, d'aquesta a l'escola, i de l'escola a la ciutat.

Tot aquest ideal, que potenciava la personalitat a través dels jocs, és relacionat per Vergés, de la mateixa manera que Elias Juncosa, amb la tradició, els jocs autòctons i la identitat catalana:

A propòsit dels jocs, seria bo que els mestres intentessin d'apartar els infants de l'apassionament fora de mida que senten pels jocs esportius de procedència estrangera, i en canvi intentessin desenrotllar novament el gust pels jocs populars nostrats, molts dels quals com ara els de *rescats*, plantats, romamí-romamà, la lloca, el joc dels muts per als nois, els de cintes, gerres, corda per a les noies i tants d'altres que n'hi ha, posseeixen un valor educatiu per al cos i per a l'esperit, almenys pariona a la que tenen els jocs forasters que els han desbancat. (Ajuntament de Barcelona, 1932, p. 59)

Per tant, tot l'entramat d'activitats que es duïen a terme anaven dirigides a formar bons ciutadans i el joc del *rescat* era un element més de la vida social a l'escola, educador, motivant, estimulanti, i a més, símbol de catalanitat com habitualment s'afirmava aleshores (Antich, 1904; Georgina 1919; Rovira, 1926; Un Riscatista, 1900).

El joc del *rescat*, dins la vida social de l'Escola del Mar, que en si mateix i en termes goethians és una lluita, permetia trobar aquests límits d'esforç, ja sigui en l'àmbit dels valors i les bones maneres de jugar, però també en les exigències cognitives i motrius que el joc requeria, cada vegada més complexes a mesura que els alumnes anaven madurant i adquirint nous coneixements i noves capacitats físiques. Però a més, el joc era una excusa per treballar tot un conjunt d'altres aspectes que implicaven una exigència, que portava l'alumne a autosuperar-se. Així, per exemple, hi havia una exigència cada vegada major en la redacció dels partits per tal que fossin inserides a la revista de l'Escola, en les reflexions sobre les actuacions arbitrals i queixes, en la preparació física pel campionat anual o també en l'autogestió de grups i el lideratge. D'aquest manera, i en termes goethians, Vergés busca en el seu model pedagògic aquest impuls formatiu que transformi i faci evolucionar tots els elements que conformen la persona i la relacionen amb el món, i el *rescat*, és una peça clau per assolir aquest objectiu. Tot això s'aconsegueix, de la mateixa manera que proposa el pensador alemany, mitjançant l'autoeducació.

Com a conseqüència, Vergés troba en els jocs, i concretament en el *rescat*, una molt bona activitat per dur a terme aquestes idees goethianes. Així, als centres on serà director es juga aquest joc de manera ben conscient i organitzada. Per poder dur a terme aquest projecte, cal dir que Vergés va tenir el suport de l'Ajuntament i personatges

influents, però també per part dels pares en tots els períodes (Ayuntamiento de Barcelona, s.a.), element determinant per a la continuïtat de l'Escola en tots els moments i fins a l'actualitat. A més, tot aquest projecte implicava un autogovern per part de l'alumne, seguint el precedent que s'havia dut a terme a l'Escola de Mestres (González-Agàpito, 1998), i amb clares influències dels ideals de Goethe (1932).

La redacció d'un exalumne de vint anys de l'antiga Escola del Mar, inclòs en el *Libro de Evocaciones* (1947), mostra el que significava per als nens el joc del *rescat*. Es comprova que, a més de competició, lideratge, tàctica, estratègia i per descomptat tensió i emoció, apareix el model centrat i pensat per al nen, ja explicat en l'apartat anterior, com són els àrbitres, els càrrecs, els caps o capitans, però també la responsabilitat en tota la vida social en general. Fins i tot, la posterior partida de *rescat* que es descriu al *Libro de Evocaciones* i narrada pel delegat de la classe Nausica¹⁹, va desencadenar en una queixa per part dels nens al Consell d'àrbitres, i que torna a exemplificar que els jocs, i el joc del *rescat* en particular, formaven part i s'integraven eficaçment en el model escolar de Pere Vergés, fonamentat en la vida social:

Había llegado el día tan esperado, el día del Campeonato de *rescate* entre el «Encarnado-morado» de Nausica y el «Azul-Blanco» de Garbí. Yo era el capitán del «Encarnado-Morado». O. lo era del «Azul-blanco».

Era un día del mes de marzo, un día de aquellos de gran tensión, que lo vivíamos tan intensamente que las horas nos parecían segundos, como si el tiempo para nosotros no existiera; y es que en realidad al recordar la Escuela no recordamos unos días, un tiempo, sino un ambiente y unos hechos [...]

Aquel día al entrar en la Escuela el ambiente ya anunciaba algo, todos nos mirábamos de otro modo y en la clase no se hablaba de otra cosa.

A media mañana viene el delegado de Garbí y con el clásico «se puede» pide al profesor permiso para que el delegado baje las banderas al campo.

El delegado de Nausica de aquel entonces era yo. Cogí las banderas y los banderines y... al campo.

Aquel día había perdido la serenidad, no sabía cómo colocar las banderas, en vez de seguir una línea recta, me desviaba y tenía que volver a empezar una y otra vez.

Empiezan a bajar las clases a la playa; en el campo hay una gran expectación, empiezan los gritos, el dar golpes a la espalda y los «ánimos»; nuestro profesor va de un lado a otro dando órdenes y aleteándonos. [...]

El árbitro sortea el campo y a nosotros nos toca el lado del sol ¡mala suerte!, exclamamos.

Empieza el partido, primero monótono, de tanteo, todos tenemos miedo; poco a poco se va animando; ahora un «plantat»; ahora otro, gritos: ¡2, 5!, gestos, silbatos del árbitro, todo empieza a dar aquel color y aquel ambiente típico de nuestros campeonatos. [...]

Acaba el partido ¡Hemos perdido por la mínima! Nosotros lo consideramos injusto.

Las lágrimas se juntan con el sudor, nos sacudimos la arena de las alpargatas y entre nuestros partidarios que nos animan vamos a la clase... (Vergés, 1947, p. 77-80)

Aquesta partida de *rescat* és un exemple clar de vida social que es duia a terme a l'Escola en qualsevol activitat, ja que en el final de la redacció es comenta que es va destituir el Consell d'àrbitres i això va significar la primera vegada que els alumnes havien fet servir el seu dret d'opinió per dur a terme una decisió tan dràstica. Aquest

(19) Firma amb les inicials J. T.

partit va tenir una forta repercussió a l'Escola ja que s'ha trobat un altre article, en aquest cas del moment del succés, que narra la creació d'un Comitè, que va promoure un manifest amb 124 firmes dels escolars, específicament per aquests successos i aquesta dimissió del Consell d'Àrbitres (De la Vida que fem a l'Escola del Mar, maig 1935, p. 5-6).

Es comprova, en el citat article, la dificultat en la reglamentació del joc, com més endavant s'explicarà. A més, si es té en compte que els nens de l'escola anaven creant el reglament a mesura que apareixien noves situacions, no és d'estranyar que les discussions durant els primers anys, fossin molt freqüents.

Aquesta emoció i motivació del *rescat* té molta repercussió en la vida social de l'Escola, i es poden llegir comentaris d'entrenaments, partides i concursos a *Garbí*, la revista de l'Escola elaborada pels mateixos alumnes (Bartrés, 1934; Notes de classe, 1934; Notes de classe, 1935; Noticiari, 1933; Noticiari, 1934; Ribalta, 1934). Però potser una de les notícies que demostren que el joc del *rescat* és un element molt motivant pels alumnes, es comprova a la mateixa revista quan es comenta que, de les enquestes per veure quins eren els jocs preferits i el per què de les seves preferències, «ha tingut el primer lloc, el joc del *rescat*, perquè hi ha un capità que mana a tots els nois del seu equip» (Notes de classe, 1935, p. 25). Aquest fet reforçaria la idea de caps i càrrecs, i en definitiva de gestió de grups i lideratge, que hi havia a l'Escola en tots els àmbits: el menjador, la neteja, la meteorologia, la biblioteca... i que tenia influències, com s'ha comentat, dels models anglesos de finals del s. XVIII, i que potenciaven, a més de l'esport en l'educació, aquesta responsabilitat d'uns alumnes sobre els altres. Aquest model democràtic de càrrecs, a més de dur-se a terme a l'Escola Nova a Catalunya, també s'aplicava a les colònies i semicolònies escolars, en les quals encara es feia més palès aquest sistema, ja que hi apareixien, de la mateixa manera que en el model anglès, diferents cases i caps dins de les colònies, simbolitzant diferents clubs i associacions que competien entre ells²⁰. I el *rescat*, de la mateixa manera que a l'Escola del Mar, era un dels campionats més emocionants i que més agradava. En paraules de Vergés i plasmades en l'obra del seu centenari, «hi havia una emoció tal que era difícil de descriure» (Ainaud, Bohigas, González-Agàpito, 1996, p. 104). La següent redacció mostra aquesta motivació i a la vegada s'indica la bona actuació arbitral i el *fair-play* dels jugadors, situació excepcional en la vida social quan es jugava al *rescat*, ja que com s'ha comentat, la majoria de partits acabaven amb discussions:

Mentre plovia, tots els nois de la vil·la estàvem neguitosos. No sabeu per què? No podríem celebrar el Campionat de tot Vilamar, del joc del *rescat*. Però al cap d'un rato, una gran alegria s'apoderà de tots nosaltres. Ja no plovia i feia un sol que sufocava.

A la tarda, anàrem al camp de *rescat* a disputar-nos el Campionat de Vilamar, amb Vilarroig II. Fèrem un partit molt interessant i molt igualat, tant, que ha estat el partit més bo de la temporada. Tant els del Pinar, com els de Vilarroig, jugaren prou bé; i més que tot, net, que és el principal jugant entre companys.

(20) A l'Escola del Mar, també apareixien aquestes divisions mitjançant les classes i els colors, tot i no ser-hi de manera tan exagerada, ja que els alumnes no feien vida a l'Escola les vint-i-quatre hores. A la vegada, la vida social de l'Escola potenciava un altre tipus de relacions, com ara les agrupacions per dur a terme tasques conjuntes com la redacció d'una revista o l'aplicabilitat d'un reglament esportiu mitjançant una comissió. Aquests fets van fer aparèixer a l'Escola del Mar i per pura iniciativa de l'alumnat, multitud «d'associacions escolars que recorden aquells clubs de la tradició pedagògica anglosaxona i que deixaren unes empremtes inesborrables als seus integrants» (Vilanou, 1998, p. 86).

Obtinguérem la victòria Pinar, quan tot just faltaven uns segons per acabar, quedant 6-7. Els jugadors del Pinar donàrem la volta d'honor per tot el camp, essent molt aplaudits per tots els nois. Arbitrà perfectament el senyor... (Vergés, 1932, p. 27).

Imatge 2: Un moment del partit de Rescats a la semicolònia de platja a l'Escola del Mar, 1931.

Font: Ajuntament de Barcelona (1932, p. 146)

Es comprova que, de totes les redaccions relacionades amb aquest joc, hi ha un element que sempre hi és present: l'emotivitat del cronista i també del jovent, fet que implica a la vegada una motivació constant. Aquest factor succeïa en part pel caràcter constant d'enfrontament; és a dir, en el model de Vergés hi havia una constant lluita entre grups, tant a Vilamar com a l'Escola del Mar, ja sigui en el *rescat* com en els escacs, la neteja, les redaccions o l'ordre.

La següent explicació de Vergés, relacionada amb el joc i desenvolupada en la conferència que va dur a terme el 31 d'octubre de 1930, mostra aquesta organització, motivació i implicació, inclús dels mateixos professors, que a vegades s'excedien de les seves funcions, a causa de l'emotivitat del moment:

Calia guanyar els partits del campionat. Heu de pensar que el joc a Vilamar, era una cosa de debò, molt sèria. Els campionats eren organitzats perfectament. Primer es feien les eliminatòries de vil·la, després les de barri. I els campions del barri lluitaven per al Campionat de Vilamar. En aquestes festes majors, el número final, era un partit selecció, o una semifinal o final de Campionat.

Imaginu-vos la platja cap al tard de cada dia en els partits d'entrenament, i en els de campionat els dies de festa. El mar, el cel, aquella hora dolça, les banderoles de totes les vil·les desplegadas al vent, els crits dels jugadors, i de la gent que s'ho mirava, els professors nerviosos, enardint els jugadors. Recordo la semifinal del campionat de *rescat*, que els professors van perdre la noció de què ho eren, i la passió pel joc i per l'honor els feia ésser com aquells nois que jugaven. S'hagué d'interrompre el partit per uns moments, i les discussions van arribar a un to molt pujat.

L'últim diumenge d'ésser a Vilamar, es va jugar la final. Alguns professors, jo i un grup de nois, no vàrem poder assistir-hi, estàvem convidats a fer una visita al Sindicat Agrícola de Calafell.

En tornar, que ja era fosc i tothom estava a la pineda, era l'hora de sopar, els professors i l'equip vencedor ens esperaven al límit del bosquet i en arribar nosaltres a les taules, a la presentació de l'equip, va sentir-se una ovació formidable. Nois i professors es prenien la paraula per explicar-nos les incidències del par-

tit. Jo haig de dir-vos que ho hi ha treballs d'aquests que presentem ni paraules que puguin reflectir això que ara us explicava. I he de dir-vos també, que l'emoció que tots sentiem era superior a totes aquestes coses que ací hem presentat. (Vergés, 1932, p. 19-20)

En l'àmbit cognitiu, el *rescat* implicava un alt grau de decisions, sobretot per al capità de cada equip, fet que determinava quasi sempre la victòria o la derrota. I en l'àmbit de valors i emocionals, el *rescat* també era un joc exemplar que incloïa un alt grau d'aquests elements. L'escrit de Bartrés a «Cròniques» de la revista *Garbí* corrobora aquest fet:

El Partit emociona i els que mirem també estem nerviosos perquè anem veient les falles del capità de l'Ocre, que ja no veu res, ni pensa gens. Fa sortir dos jugadors junts i aquests encara no han tingut temps de recular, que ja en crida dos més i això és la causa de que es trobin quatre jugadors al camp i sigui la partida per l'equip contrari. (Bartrés, 1934, p. 6)

D'aquesta manera, la reputació del model de Vergés permetia que el joc tingués rellevància fora de l'escola. És destacable, i demostra la repercussió social, l'entrega de la copa del campionat de *rescat* a l'equip vencedor de l'estiu de 1922, per part dels alcaldes de Barcelona i Calafell (En la República infantil Vilamar, 1922, p. 1).

Motius que van relegar el 'rescat' a un simple joc popular

Diversos fets són els que no han permès al *rescat* sobreviure a l'escola. D'entrada, l'aparició dels esports forans, principalment el futbol, van difuminar la pràctica del joc a la societat i, per tant, també a l'escola. A més, com ja s'ha comentat, la perfecta reglamentació dels esports anglesos (Georgina, 1919) implicava menys discussions en els partits i, per tant, també eren més fàcils d'arbitrar (Bartrés, 1934). A aquest fet l'acompanyava l'alta complexitat en la lògica interna, de caràcter sociomotriu, del *rescat* (Guillemard, Marchal, Parent, Parlebas, i Schmitt, 1988; Lagardera i Lavega, 2003; Parlebas, 2001; Sabater, 1918; Torredadella i Brasó, 2014). De manera específica, Parlebas detalla que el joc del *rescat* és de major complexitat que el futbol:

El juego del Marro constituye un juego deportivo muy temporalizado cuya lógica interna hace de la variable tiempo la columna vertebral del mismo. Señalemos de paso que la práctica del Marro requiere de una inteligencia sociomotriz capaz de combinar obligaciones variables de espacio e interacción, con la ayuda de datos temporales en constante renovación. Este control relacional y temporal es sin duda de un nivel cognitivo más alto que el que se necesita en los deportes colectivos habituales. Un chico de ocho años puede jugar al fútbol correctamente, pero le faltará aptitud y eficacia para el juego del Marro. Se confirma por tanto que la pretendida superioridad y la mayor complejidad de los deportes colectivos no son más que la expresión de una idea consagrada que no resiste una observación seria de las actividades a pie de campo. (Parlebas, 2001, p. 449)

Aquests fets requerien que els escolars tinguessin, per tant, un nivell maduratiu i cognitiu elevat, entre d'altres aspectes. A més, un altre punt, difícil d'assolir era el fet de ser necessari que els participants respectessin de manera voluntària les regles convingudes (Caillois, 1986). Aquesta característica, que impedia controlar perfectament els participants i aplicar estrictament el reglament, també va ser un problema per a la supervivència del joc. Aquests fets són analitzats per Sabater (1918), que constata que el *rescat* implica una alta disciplina i que la majoria de partides acabaven amb baralles, fet que es comprova en diversos redactats (Seguin, 1927; Vergés, 1932, 1947). Per tant, trobar un partit ben arbitrat i sense discussions era una excepcionalitat, ja que depenia quasi en exclusivitat de la bona manera d'actuar dels jugadors i no dels àrbitres. Així, aquesta impossibilitat per controlar la disciplina del joc va ser un factor rellevant per a la

seva institucionalització. De tota manera, aquests aspectes, en principi no òptims per institucionalitzar aquesta pràctica, els aprofita Vergés en el seu model pedagògic amb l'objectiu que els alumnes es facin més autònoms, siguin més responsables i, en principi, siguin participants actius en el seu procés d'aprenentatge. Com a conseqüència, tot i que en la societat el *rescat* tendís a desaparèixer, semblava que a les escoles podia ser un bon mitjà per a l'educació dels alumnes. Així, l'arbitratge per part dels alumnes, la conscienciació per a actuar amb *fair-play*, la col·laboració entre companys guiats per un líder (Bartrés, 1934; Borja, 1982) i, lògicament, l'alt grau de capacitats que desenvolupava podien ser elements que permetessin la supervivència del joc.

Però, el *rescat* no va aconseguir aquesta solidificació social d'altres jocs, ni tampoc en l'àmbit escolar en el procés d'institucionalització de les pràctiques esportives que cita Parlebas (2001), i que es va produir entre mitjans del segle XIX i principis del segle XX. Per tant, els intents i propostes per a potenciar el joc i el valor del *rescat* en el model de Pere Vergés no van obtenir uns resultats satisfactoris per a convertir-lo en un esport, i es pot dir que el principal motiu va ser l'aparició i gran acollida del nou esport de moda, a la societat i, per tant, en el jovent i a les escoles: el futbol (Torredadella, 2012).

Conclusió

Fins a finals del s. XIX i inicis del XX el *rescat* és practicat pel jovent de forma espontània al carrer o a l'escola a les hores de pati i d'oci. Però als inicis del s. XX, amb l'Escola Nova i amb la importació dels esports estrangers, com el futbol, comença a aparèixer un moviment que potencia la pràctica per fer front a aquesta invasió esportiva anglosaxona. Aquest moviment, iniciat per l'ACG, en la qual es crea la «Colla Riscat», i juntament amb altres personatges particulars vinculats amb l'associacionisme esportiu català, que plasmen les seves idees en revistes i premsa de l'època, tenen l'objectiu d'aconseguir que el joc es pugui convertir en un esport. La justificació de la seva pràctica vindrà fonamentada principalment pel caràcter autòcton i català del joc i, tot i que era practicat arreu del món, a Catalunya tenia un nom i una normativa específica, diferents de les altres zones geogràfiques, com succeeix amb la majoria de jocs. De tota manera, la voluntat de mantenir el joc en la societat es relacionava amb d'altres aspectes. Així, el *rescat* possibilitava la participació sense requerir un alt grau de condició física i, per tant, esdevenia una activitat altament participativa, abraçant una majoria molt àmplia de la població. Però a més, segons els seus promotors, esdevenia un esport «superior», tant pel que fa a la salut com a la cognició i l'estat d'ànim. Finalment, el joc permetia una participació conjunta dels dos sexes, fet que representava un alt grau de progrés cultural com a conseqüència del foment de la igualtat entre homes i dones a inicis del s. XX.

Aquesta voluntat de la pràctica regular del *rescat* troba els seus aliats en les escoles noves. En aquests centres, nois i noies conjuntament van jugar en les hores d'esbarjo i també de manera organitzada. Però el pedagog que dóna un major impuls al joc i es podria dir que l'institucionalitza dins el seu model pedagògic és Pere Vergés (1896-1970). Com a exemple dels ideals de la nova escola a Catalunya, tracta l'esport en l'educació d'una manera molt similar a la de Thomas Arnold i ho aplica en els seus àmbits educatius. Per Vergés, el joc esdevé l'esport oficial de l'escola, juntament amb el joc de les banderes i els escacs. D'aquesta manera es comprova, llegint les cròniques dels alumnes, tot l'entramat de relacions que implicava la pràctica, mitjançant un reglament,

entrenaments, un capità, tornejos, àrbitres, un Consell d'Àrbitres, reclamacions, «periodistes» que plasmaven els partits, i tot això sense cap participació dels mestres, fet que mostra l'alt nivell maduratiu assolit pels alumnes, gràcies al gran projecte educatiu de Vergés. D'aquesta manera, el *rescat* potenciava una alta motivació, un alt requeriment físic i cognitiu, una cooperació i oposició entre companys i, a més, un model coeducatiu. Aquests fets, juntament amb el símbol de catalanitat que representava, feien del joc una activitat més que idònia per a la pràctica escolar i, per tant, es relacionava perfectament amb l'ideal de l'Escola Nova. Així, partint del joc, Vergés va molt més enllà del model competitiu anglès basat en un inici en mantenir la disciplina, l'ordre i l'organització. Vergés estimula, a partir del joc, un autèntic, innovador i inèdit projecte educatiu, autogestionat pels propis alumnes, potenciant l'àmbit social, cognitiu i, evidentment, motriu. Com a conseqüència, tot aquest model fa que l'Escola del Mar fos reconeguda i admirada en l'àmbit nacional i internacional com a promotora de l'Escola Nova. Per tant, el joc del *rescat*, juntament amb d'altres jocs, esdevé un element que facilita i beneficia la posada en pràctica d'aquest model pedagògic singular, únic i de qualitat.

I pel que fa als jocs a l'Escola del Mar, es fa evident la relació que hi ha entre ells. D'aquesta manera, la pràctica del *rescat* o les banderes, a què hi jugaven els més petits, juntament amb els escacs, són tres pràctiques basades en la constant presa de decisions. A més, implicaven una similar organització i, per tant, tenien una alta incidència en la vida social de l'escola. Caldria afegir també que es fa palesa la relació entre el *rescat* i els escacs, en la qual un jugador ha d'organitzar tots els moviments per tal de fer-se amb la victòria. D'aquesta manera, el *rescat* simbòlicament seria una partida motriu d'escacs en el sentit que el jugador, és a dir el capità o cap del grup, ha de moure les seves peces, és a dir liderar els seus jugadors, en un espai i temps concret. La diferència cognitiva rauria en la major dificultat en el joc motor, en el qual els participants que són guiats pel capità hauran de resoldre també problemes en l'àmbit tàctic, en el moment que entren al terreny de joc. A més, en el *rescat*, les decisions del capità han de ser preses en el mínim temps possible, fet que implica un alt grau d'anticipació cognitiva i, per tant, un alt grau de percepció, distinció dels elements rellevants i presa de decisions. Ningú no pot dubtar, doncs, de la gran aportació formativa que el *rescat* implicava per als alumnes, i més encara, si aquesta pràctica es duia a terme de manera conscient per a l'educació i no simplement com a pràctica lliure. Com a conseqüència, el joc es relacionava amb conceptes com els de presa de decisions, individualisme, col·lectivitat, valors, lideratge, esforç, reglamentació o gestió, i esdevenia, per tant, un verdader projecte educatiu que pot ser continuat en els marges educatius actuals. Es comprova però que a partir del primer terç del segle xx el *rescat* va perdre el poc impuls que tenia i va quedar relegat a un joc popular i quasi oblidat. Una de les causes, que es poden visualitzar en els escrits d'exalumnes de l'Escola del Mar, és la dificultat en controlar i arbitrar els partits, a causa de la complexitat sociomotriu del joc i la no perfecció reglamentària. Però el fet més destacable que va apartar el *rescat* de la societat i l'escola catalana va ser l'expansió del nou esport anglès de moda: el futbol.

De tota manera, tot el projecte educatiu de Vergés, que tenia en l'Escola del Mar un símbol d'una nova educació va quedar extingit amb la Guerra Civil que «no només va abatre l'Escola del Mar de la Barceloneta, sinó també tot un seguit d'afanys per afaïço-

nar una Catalunya sota l'esguard de Goethe, l'educador perpetu» (Vilanou, 1997, p. 21). Podríem afegir que aquest fet va eliminar de l'Escola del Mar el *rescat* i tot el projecte educatiu d'alta qualitat que implicava.

Referències

- Ainaud, J. M.; Bohigas, O.; González-Agàpito, J.; Vergés, R.; Cònsul, I. (1996) *Centenari Pere Vergés. 1896-1996*. Barcelona, Edicions 62.
- Ajuntament de Barcelona (1920) *Els jardins d'infants*. Barcelona, Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.
- (1921) *Escoles a l'aire lliure del Parc de Montjuïc*. Barcelona, Comissió de Cultura.
- (1932) *L'obra de les colònies escolars, banys de mar i semicolònies*. Barcelona, Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.
- (1938) *Escola del Mar*. Barcelona, Conselleria-Regidoria de Cultura.
- Allemagne, H.R. d' (ca. 1903) *Sports et jeux d'adresse*. Paris, Hachette.
- Andarín (1900, 18 de novembre) «Colla Excursionista». *Stadium*, p. 729.
- Antich, J. (1904, 3 de febrer) «La Medicina Moderna XIV. Los Deportes». *La Vanguardia*, p. 4.
- Arnal, M. (1900, 28 d'octubre) «Colla Excursionista». *Stadium*, p. 677.
- Aymami, L. (1932, 25 de gener) «Una visita a l'Escola Normal de Mestres». *La Rambla*. p. 11.
- Ayuntamiento Constitucional de Barcelona. (1916) *Reglamento para el Régimen de las Colonias Escolares*. Barcelona, Comisión de Colonias Escolares y Escuelas de Bosque.
- Ayuntamiento de Barcelona (1931) *Exposición de ensayos pedagógicos, trabajos escolares y obras complementarias de la escuela*. Barcelona, Delegación de Cultura.
- (s.d.) *Escuela del Mar. La Rosaleda de Montjuich. Del Reglamento Interior*. Barcelona, Imp. Altés.
- Bantulà, J. (2005) «El joc popular i tradicional als segles XVI i XVII: revisió des d'una perspectiva taxonòmica». *Educació i Història*, 8, p. 134-146.
- (2006) «La introducció dels jocs populars i tradicionals en l'educació escolar dels infants». *Temps d'Educació*, 30, p. 235-247.
- (2008) «Per una pedagogia del joc: la seva aposta educativa des del segle XIX». *Revista Catalana de Pedagogia*, 6, p. 361-380.
- Bantulà, J.; Vilanou, C. (2009) «Joc, humanisme i pedagogia: la virtut de l'eutrapèlia». *Aloma*, 25, 53-89.
- Bartrés, R. (1934, abril) «Cròniques». *Garbí*, 6, p. 6.
- Becq, L. (1869) *Les jeux des anciens*. Paris, C. Reinwald.
- Blai (1919, 24 de maig) «Anotacions. Riscats». *La Veu de Catalunya*, p. 8.
- Blanco, R. (1906) *Tratado elemental de pedagogía*. Madrid, Imp. de la Revista de Archivos.
- Borja, M. de (1982) *El joc: eina pedagògica a Catalunya*. Barcelona, Hogar del Libro.
- Caillois, R. (1986) *Los juegos y los hombres*. México, Fondo de Cultura Económica.
- Casals, M. (ca. 1930) *Gimnasia, juegos y deportes. Manual de educación física recreativa*. Barcelona, Casals.

- Casanovas, J.; Soler, J. (2004) «L'olimpisme a Catalunya». A P. Coubertin, *Lliçons de pedagogia esportiva* (p. LI-LXVII). Vic, Eumo.
- Cercós, R. (2007) «Les pedagogies de la masculinitat. Thomas Arnold i el 'Muscular Christianity'». *Temps d'Educació*, 33, p. 281-290.
- (2010) «El ideal de gentleman: una pedagogía de la masculinidad (La herencia del puritanismo victoriano)», a Moreu, A. C.; Prats, E. [coord.] *La educación revisitada: ensayos de hermenéutica pedagógica*. Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 285-307.
- Comas, M. (1935) *Las escuelas nuevas inglesas*. Madrid, Publ. de la Revista de Pedagogía.
- Corbera, M. (2010) *Han bombardejat una escola!*. Barcelona, Institut d'Educació.
- «De la Vida que fem a l'Escola del Mar. Protesta contra la mala actuació del Consell d'Àrbitres (Maig 1935)». *Revista Garbí*, 15, p. 5-6.
- «De Nuestro Concurso: marro. (1934-35)» *La Escuela en Acción. Suplemento al Magisterio Español*, p. 66-68.
- Demolins, E. (1899) *En qué consiste la superioridad de los anglo-sajones*. Madrid, Lib. de Victoriano Suárez.
- Domènech, S. (2009) *Els alumnes de la Generalitat*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Elias, J. (1908, 21 de juny) «Educació Física». *Il·lustració Catalana*, p. 451.
- (1916) «Pedagogia esportiva». *Quaderns d'Estudi*, 1(1), p. 41-47.
- (1917) «Pedagogia esportiva (Acabament)». *Quaderns d'Estudi*, 1(4), p. 307-313
- «En la República infantil 'Vilamar' (1922, 26 agost)» *Tarragona*, p. 1.
- Esteve, J.; Belvitges, J.; Jugláu y Font, A. (1803) *Diccionario Catalán-Castellano-Latino, t. I*. Barcelona, Oficina Tela Pla Viuda.
- «Estos días en otros tiempos» (1917, 17 de març) *Stadium*, p. 166.
- Fagella, R. (1935) *Salut i educació física*. Barcelona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- Federación Gimnástica Española (1902) *Ferías y Fiestas populares de Ntra. Sra. de las Mercedes. Programa y Reglamentos de los concursos de la Federación Gimnástica Española*. Barcelona, Imp. José Cunill.
- Ferrer, D. (1900a, 30 de desembre) «Cartilla de gimnasia higiénica». *Los Deportes*, p. 820-822.
- (1900b, 10 de juny) «Lo que deben ser los juegos en los niños». *Los Deportes*, p. 355-356.
- (1901) *Cartilla gimnástica higiénica de carácter popular para la divulgación y propaganda de esta índole de conocimientos*. Barcelona, L'Avenç.
- Ferrer, E. (1919) *Resumen de las lecciones teóricas y prácticas de gimnástica* (7ª ed.). Palma de Mallorca, Est. Tip. de Francisco Soler.
- Ferrer, F. (1978) *La Escuela Moderna*. Barcelona, Tusquets.
- Ferrière, A. (1928) *La práctica de la escuela activa. Experiencias y orientaciones*. Madrid, Francisco Beltrán.
- Fiestas de la Federación Gimnástica Española (1900, 24 de septiembre) *La Vanguardia*, p. 7.
- Georgina (1919, abril) «A l'hora del te». *D'Ací dallà*, p. 366.

- Gior (1916) «Puericultura: educació física». *La Falç*, p. 2-3.
- Goethe, J. (1932) *Goethe: Antologia que la Generalitat dedica a les escoles de Catalunya*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- González-Agàpito, J. (1998) *Pere Vergés i Farrés (1896-1970)*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- Grave, J. (1905) *Las aventuras de nono*. Barcelona, Publicaciones de la Escuela Moderna.
- Guillemart, G.; Marchal, J. C.; Parent, M.; Parlebas, P.; Schmitt, A. (1988) *Las cuatro esquinas de los juegos*. Lleida, Agonos.
- Hernández, J. L.; Caballero J. (ca. 1928) *Manual de educación física elemental*. Barcelona, Núñez y C^a, S en C.
- Huizinga, J. (1972) *Homo ludens*. Madrid, Alianza.
- La antigua Escuela del Mar (1953). *Revista de Educación*, 6, p. 52-53.
- Labernia, P. (1865) *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona, Espasa Germans.
- Lafora, G. L. (1926, 25 d'octubre) El ajedrez, la pedagogía y la filosofía. *El Sol*, p. 1-2.
- Lagardera, F. i Lavega, P. (2003) *Introducción a la praxiología motriz*. Barcelona, Paidotribo.
- Los Juegos de la Infancia. Segunda Parte* (Núm. 98). (s.a) Madrid, Librería. y Casa Ed. Hernando.
- Masferrer, N. (1917) «Prólogo. Mirando hacia atrás», a Navarro, E. (1917) *Álbum de Sociedades deportivas en Barcelona*. Barcelona, Imp. José Ortega, p. 5-10.
- Masó, N. (2002) «L'Escola Nova. Les bases, l'essència i l'esperit», a J. González-Agàpito, *L'Escola Nova Catalana. 1900-1939*. Vic, Eumo, p. 17-36.
- Maspons, F. (1874) *Jochs de la infància*. Barcelona, Estampa de Frederich Martí y Cantó.
- Mehl, J. M. (1990) *Les jeux au royaume de France du XIIIe au XVIe siècle*. Paris, Fayard.
- Mensa, M. (1908, 12 de novembre) «Notas varias». *El Mundo Deportivo*, p. 4.
- Miscelánea (1900a, 25 de novembre) *Stadium*, p. 750.
- (1900b, 2 de desembre) *Stadium*, p. 765.
- Moll, F. de B. (1951) *Diccionari Català-València-Balear, t. IX*. Barcelona, Gràfiques Miramar.
- Monés, J. (2011) *La pedagogia catalana al segle xx. Els seus referents*. Lleida, Pagès editors.
- Notes de Classes (1934, novembre) *Garbí*, 9, p. 18.
- (1935, gener) *Garbí*, 11, p. 25.
- Noticiari (1933, desembre) *Garbí*, 2, p. 26.
- (1934, març) *Garbí*, 5, p. 29.
- Parlebas, P. (2001) *Juegos, deporte y sociedades. Léxico de praxiología motriz*. Barcelona, Paidotribo.
- Payà, A. (2006) *La actividad lúdica en la historia de la educación española contemporánea*. Departamento de Educación Contemporánea e Historia de la Educación de la Universidad de Valencia (tesi doctoral).
- (2007) «Consideraciones pedagógicas sobre los valores y posibilidades educativas del juego en la España contemporánea (1876-1936)». *Historia de la Educación: Revista interuniversitaria*, 26, p. 299-325.
- Pelegrín, A. (1998) *Repertorio de antiguos juegos infantiles*. Madrid, CSIC.
- Regàs, X. (1929, 31 de desembre) «L'aprofitament de Montjuïc». *La Publicitat*, p. 25.

- Ribalta, P. (1934) Cròniques. *Garbí*, 3, p. 10.
- Robert, M. (2004) «Nemesi Ponsati (1897-1980): un pedagog de l'esport». *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 7, p. 229-246.
- Roberts, J.; Arth, M.; Bush, R. (1959) «Games in Culture». *American Anthropologist*, 61(4), p. 597-605.
- Rovira, A. (1926) «El futbol a casa nostra (Aspectes del problema esportiu)». *Revista de Catalunya*, 25, p. 379-388.
- Sabater, A. (1918) «Juegos infantiles». *Boletín del Liceo Escolar*, 113, p. 2-5.
- Sala, A. M. (1935) «Repositorio Institucional del Ministerio de Educación de la Nación». (Buenos Aires). Disponible a: http://repositorio.educacion.gov.ar:8080/dspace/bitstream/handle/123456789/97999/Monitor_10585.pdf?sequence=1 [accés: 10.12.2013]
- (1936) «Repositorio Institucional del Ministerio de Educación de la Nación.(Buenos Aires)». Disponible a: <http://repositorio.educacion.gov.ar/dspace/handle/123456789/97933>[accés: 10.12.2013]
- Saladrigas, R. (1973) *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya, converses amb Pere Vergés*. Barcelona, Edicions 62.
- Santacana, C. (2004) *La Mancomunitat de Catalunya i la política esportiva*. Barcelona, Consell Català de l'Esport.
- Seguin, K. (1927) *Histoire de trois enfants*. Paris, Lib. Hachette.
- Societat de Catalans (1839) *Diccionari català-castellà-llatí-francès-italià, t. II*. Barcelona, Imp. Joseph Torner.
- Torrebadella, X. (2012) «Orígenes del fútbol en Barcelona (1892-1903)». *Revista Internacional de Ciencias del Deporte*, 27, p. 80-102.
- Torrebadella, X.; Brasó, J. (2014) El juego del marro. Análisis de la lógica inerna y posibilidades educativas. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, 45, p. 75-79.
- Trabal, J. A. (1922) «Necessitat de practicar l'educació física a l'escola». *Butlletí dels Mestres*, 9, p. 130-131.
- Un Riscatista (1900, 17 de juny) «La Colla Riscat». *Los Deportes*, p. 373-374.
- Un Suplente (1904, 24 de maig) «Estos últimos días...». *El Mundo Deportivo*, p. 6.
- Vergés, P. (1932) *La Vida Espiritual a Vilamar*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona. Comissió de Cultura.
- (1933) «Els Escacs a l'Escola del Mar». *Escacs a Catalunya*, 71, p. 1388-1389.
- (1947) *Libro de Evocaciones (1922-1947)*. Barcelona, Altés.
- (1957) *La Escuela del Mar. Una Escuela y una vocación*. Barcelona, Escuela del Mar.
- Vilanou, C. (1998) «La pedagogia de Pere Vergés: un vitalisme espiritualista ludicoestètic», a González-Agàpito, J. [coord.] *Pere Vergés i Farrés (1896-1970)*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, p. 79-101.
- Vilanou, C.; Vergés, R. (1997) *A propòsit de la presència de Goethe en la pedagogia de Pere Vergés. Pere Vergés, l'home*. Barcelona, Societat Catalana de Pedagogia. Institut d'Estudis Catalans.
- Vigotski, L. (2009) *El desarrollo de los procesos psicológicos superiores*. Barcelona, Crítica.

El juego del 'rescate' en Cataluña. Un proyecto educativo en la Escuela del Mar de Pere Vergés

Resumen: En Cataluña, durante el primer tercio del siglo XX, el movimiento de la Escuela Nueva tomó la opción de utilizar el juego como herramienta pedagógica. Entre el amplio abanico de juegos populares de los niños, el complejo juego del marro tenía de antemano una larga herencia tradicional. La necesidad para protegerlo por la posible desaparición de los juegos autóctonos debido a la popularidad entre la juventud de los deportes de origen anglosajón era evidente. Desde el ámbito escolar, el juego del marro, considerado como genuinamente catalán, se convirtió en un poderoso recurso para coadyuvar en la educación y hacer frente a las importaciones lúdicas extranjeras. Esta práctica en la Escuela del Mar, de Pedro Vergés, además, llegó a un alto grado de institucionalización pedagógica, y deportiva, a partir de un proyecto compartido y facilitador de la cesión de la autonomía en el alumnado.

Palabras clave: deportes, Educación Física, Escuela del Mar, escuela nueva, juego del marro, juegos corporales, juegos tradicionales y populares, Pedro Vergés

Le jeu du 'rescat' en Catalogne. Un projet éducatif à l'Escola del Mar de Pere Vergés

Résumé: En Catalogne, durant le premier tiers du XXe siècle, le mouvement de l'École nouvelle choisit l'option d'utiliser un jeu comme outil pédagogique. Parmi le vaste éventail de jeux populaires des enfants, le complexe *joc del rescat*, *riscat* ou *marro* (sorte de jeu des prisonniers), constituait depuis très longtemps un long héritage traditionnel. La nécessité de le protéger face à la possible disparition des jeux autochtones, à cause de la popularité parmi les jeunes des sports d'origine anglo-saxonne, était évidente. Dans le domaine scolaire, le *joc del rescat*, considéré comme authentiquement catalan, est devenu une puissante ressource pour s'entraider dans l'éducation et faire face aux importations ludiques étrangères. Cette pratique à l'Escola del Mar de Pere Vergés, en outre, est arrivée à un degré élevé d'institutionnalisation pédagogique, et sportive, à partir d'un projet partagé et facilitateur de la cession de l'autonomie aux élèves.

Mots clés: Éducation physique, Escola del Mar, École nouvelle, *joc del marro*, *joc del rescat*, *joc del riscat*, sports, jeux corporels, jeux traditionnels et populaires, Pere Vergés

The 'rescat' game in Catalonia. An educational project at Pere Vergés's Escola del Mar

Abstract: During the first third of the twentieth century in Catalonia, the Escola Nova (new school) movement opted to use games as an educational tool. Among the wide range of popular children's games, the complex *rescat* game (rescue game), also known as *riscat* or *marro*, had a long traditional heritage. Clearly, this game needed protection, given that Catalan games were dying out due to the popularity among young people of Anglo-Saxon sports. The rescue game, which is considered to be genuinely Catalan, became a powerful resource in the school environment to contribute to education and counteract the inflow of leisure activities from other countries. What is more, at Pere Vergés's *Escola del Mar* this practice reached a high degree of institutionalization in education and sports, as a result of a joint project that facilitated the transfer of autonomy to students.

Keywords: Physical education, Escola del Mar, Escola Nova (new school), *joc del marro*, *joc del rescat*, *joc del riscat*, sports, physical games, traditional and popular games, Pere Vergés